

Yaşlılık, Ölüm ve Yalnızlık: Gülten Akın Şiirlerinde Elias'ın Sosyolojik Okuması

Aging, Death, and Loneliness: A Sociological Reading of Gulden Akın's Poems Through Elias

Emre ÖZCAN^{1*}, Aziz ŞEKER²

¹Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye

²Amasya Üniversitesi, Rektörlük, Amasya, Türkiye

Özet

Bu çalışmada, Gülten Akın'ın şiirlerindeki yaşlılık, yalnızlık ve ölüm temaları Norbert Elias'ın sosyolojik düşüncesi bağlamında ele alınmaktadır. Özellikle Elias'ın *Uygarlık Süreci* ile *Ölmekte Olanların Yalnızlığı* adlı eserlerinden hareketle, yaşlanma sürecinin toplumsal dönüşümlerle birlikte tarihsel-kültürel olarak nasıl biçimlendiği incelenmiştir. Elias, günümüz uygarlık basamağında bireyselleşmenin vazgeçilmez hale geldiğini ve bu sürecin yaşlıları toplumsal bağlardan ve kamusal alandan uzaklaştırarak, öz-denetime dayalı olarak yalnızlaştırdığını savunur. Gülten Akın'ın şiirlerinde ise yaşlılık, yalnızlık ve ölüm duygusu hem zaman algısıyla ilişkili biçimde bireysel bir kırılmalığın hem de toplumsal izolasyonun sonucu şeklinde betimlenir. Özellikle kadın özneliliğiyle şekillenen şiirlerinde yaşlılık, bedensel bir dönüşüm ve toplumsal yalnızlaşma olarak görünürlük kazanır. Bu doğrultuda Akın'ın şiirleri Elias'ın kuramıyla birlikte okunduğunda, toplumsal ilişkilerin birey üzerindeki etkisi, yaşamın son evrelerine dair sosyolojik bir duyarlılıkla yeniden yorumlanır. Çalışmada Akın'ın çeşitli şiirlerinden yapılan tematik çözümlemeler aracılığıyla, Elias'ın yaşlılık sosyolojisine dair ortaya koyduğu çözümlemeler aktarılmış; şiirsel anlatımın sosyolojik sezgiyle nasıl örtüştüğü gösterilmiştir. Sonuç olarak, Gülten Akın'ın şiirlerinde yaşlılık ve ölüm bireysel bir gerçeklik olmakla birlikte aynı zamanda modernitenin birey üzerindeki etkilerini görünür kılan sosyolojik bir izdüşüm olarak da değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gülten Akın, Norbet Elias, ölüm, yaşlılık, yalnızlık

*Yazışma Adresi: Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye,

E-posta adresi: eozcan@baskent.edu.tr

Gönderim Tarihi: 5 Mayıs 2025. Kabul Tarihi: 1 Temmuz 2025.

Yazar sırasına göre ORCID: 0000-0002-0877-2457; 0000-0001-5634-0221

Abstract:

This study explores the themes of aging, loneliness, and death in the poetry of Gülden Akın within the sociological framework of Norbert Elias. Drawing particularly on *The Civilizing Process* and *The Loneliness of the Dying*, it examines how the experience of aging is historically and culturally shaped by social transformations. Elias argues that individualization has become an indispensable feature of modern civilization, gradually detaching the elderly from communal life and public space, ultimately subjecting them to a form of loneliness regulated by self-discipline. In Akın's poetry, aging, loneliness, and death are portrayed not only as personal vulnerabilities shaped by temporal perception, but also as consequences of social isolation. Her poetry, particularly when shaped by a female subjectivity, renders aging as both a corporeal transformation and a social invisibility. When Akın's poems are read in conjunction with Elias's theoretical insights, they offer a nuanced sociological sensitivity to the effects of social structures on individuals, especially during the final stages of life. Through thematic analyses of selected poems, the study demonstrates how Akın's poetic expression intersects with Elias's sociological reflections on aging. Ultimately, the representations of aging and death in Akın's work emerge not merely as individual experiences, but as sociological projections that reveal the deep imprint of modernity on the individual.

Keywords: Gülden Akın, Norbert Elias, death, aging, loneliness

© 2025 Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. Tüm Hakları Saklıdır.

1. Giriş

Yaşlılık, bireyin biyolojik süreçlerine dair bir gözlem olmanın ötesinde toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutları olan bir konudur. Yaşlanma süreci, moderniteyle birlikte bireylerin yaşam tarzlarının, krizlerinin, rollerinin ve kimliklerinin yeniden şekillendiği bir dönüşümün parçası haline gelmiştir. Norbert Elias, *Uygarlık Süreci I* (2021) ve *II* (2023a) kitaplarında toplumsal yapı ve ilişkilerin bireysel deneyimleri nasıl şekillendirdiğini, yani toplumsal rol ve normların, zamanla gelişen bireysel farkındalık ve davranışları nasıl karakterize ettiğini anlamlandırırken, yaşlılık olgusunun da farklı uygarlık düzeylerinde nasıl evrildiğini gözler önüne sermiştir. Yazar, yaşlanmayı farklı tarihsel-toplumsal ve kültürel yapıların ürünü olarak görmeye dayanan bu çabada, bireyler üzerindeki artan öz-denetimlerin, duygusal ifadelere yönelik

baskıların ve egemen toplumsal normların gelişimini ele alırken, bireylerin yaşlanma süreçlerinde bu normlara bağlı olarak dışlanmaya ve yalnızlığa itilmesinin toplumsal bir olgu halini aldığını savunur. Bu dönüşüm, ayrıca bireysel ve toplumsal düzeyde ölümün kaçınılmaz bir son olarak algılanışını da etkiler. Bu sebeple Elias, bir başka eseri *Ölmekte Olanların Yalnızlığı*'nda (2023b) yaşlanma ve ölümü, modern ulus-devletlerin toplumsal ilişkileri içerisinde yeğînleşen bireyselleşme, yalnızlık ve dışlanmayla ilişkilendirir. Elias, günümüz uygarlık basamağının bireyleri ölümle baş başa bıraktığını ve yaşlıları yalnızlığa iten şeyin bireyselleşmeler olduğunu açıkça vurgular. Yaşlıların toplumsal bağlamdan giderek izole hale gelmesi, bireysel ve toplumsal bir aleniyetin yavaşça yok olması düşünürün analizlerinde oldukça temeldir.

Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, Türkiye'nin önemli şairlerinden Gülten Akın'ın şiirleri; yaşlılık, ölüm ve yalnızlık gibi temaları derinlemesine ele alırken, aynı zamanda Elias'ın toplumsal yalnızlık ve dışlanma teorileriyle de benzer bir yapıyı şiirsel biçimde ifade eder. Akın'ın şiirlerinde zamanın geçişi, yaşlılıkla birlikte gelen içsel boşluk ve ölüm gibi temalar, bireysel varoluş mücadelesiyle birlikte toplumsal ilişkilerin etkisiyle de kurgulanır. Akın, yaşlanmayı -biyolojik bir süreci yadsımadan- zamanla gelişen bir toplumsal yalnızlıkla çerçeveledir ve dolayısıyla toplumsal, kültürel ve psikolojik dinamiklerin ışığında çözümler. Yaşlılık, şaire göre yalnızca bir yaş ilerlemesi değil, aynı zamanda toplum tarafından giderek daha fazla izole olmanın bir simgesidir.

Tüm bunlara istinaden Akın'daki zaman, yaşlılık ve ölüm temalarının işlenişi, Elias sosyolojisindeki okumayla oldukça paraleldir. Bu çalışma, Akın'ın şiirlerinde geçen yalnızlık ve yaşlılık olgularının, Elias'ın teorileriyle gösterdiği bu paralelliği tartışmayı ve bu temaların analizini amaçlamaktadır.

Elias Sosyolojisinde Yaşlılık, Ölüm ve Yalnızlık

Norbert Elias (1897-1990), 20. yüzyıl sosyolojisinde önemli yer edinmiş düşünürlerden biri olarak kabul edilir. Almanya Breslau Üniversitesi'nde felsefe, psikoloji ve tıp eğitimi almış ve ardından Heidelberg Üniversitesi'nde Alfred Weber ve Karl Mannheim'ın öğrencisi olarak sosyoloji alanında doktora yapmıştır (Kilminster, 2007). Elias'ın akademik kariyeri, Nazi Almanya'sının yükselişi nedeniyle kesintiye uğramış ve 1933'te Almanya'dan ayrılarak İngiltere'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Burada Leicester Üniversitesi'nde uzun yıllar öğretim üyeliği yapmış, ancak hayatı boyunca akademik çevrelerde hak ettiği geniş tanınırlığı ileri yaşlarında elde edebilmiştir.

Hem klasik sosyoloji teorilerinin devamcısı hem de çağdaş sosyolojinin öncüsü konumundaki Elias, sosyolojiye özgün katkısını birey-toplum ikiliğini aşmaya yöneldiği “süreç sosyolojisi” üzerinden somutlaştırmış ve hâkim normatif sosyolojinin eleştirisine soyunmuştur. Bu tarz karşıtlıklara dayanan tözcü ve şeyleştirici paradigmaları *Sosyoloji Nedir?*’de (Elias, 2020) “karşılıklı bağımlılık”, “eklemlenme” ve “figürasyon” gibi kavramlarla aşmaya çalışarak, toplumsal sahayı farklı “kendilik biçimleri”nden kurtarmış ve karşılıklı ilişki ve etkileşime dayalı pratikler bütünüyle temellendirmiştir. En bilinen eseri *Uygarlık Süreci*’nde [Über den Prozeß der Zivilisation] bireysel duygu ve davranış kalıplarındaki değişimlerin yüz yıllara dayanan, uzun vadeli tarihsel-toplumsal süreçlerle hangi açılardan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Bu eserde, bireylerin kendilerini kontrol etme biçimlerinin, toplumsal yapıların giderek daha karmaşık hale gelmesiyle birlikte ne yönde değiştiğini ortaya koymuştur. Elias, uygarlıkların gelişimi bağlamında hem bu eserinde hem de *Ölmekte Olanların Yalnızlığı*’nda (2023b) yaşlılığın ve ölümün toplumsal anlamını ele almıştır. Onun açısından ölüm deneyimi geçmiş toplumlarda daha kolektif bir süreçken, moderniteyle birlikte yaşlı bireyler yalnızlığa itilmiş, ölüm bireyselleşerek tabu haline getirilmiş ve görünürlükten uzaklaştırılmıştır.

Elias’ın uygarlık süreci analizleri, bireylerin öz-denetim mekanizmalarının ve toplumsal davranış kalıplarının uzun dönemlere yayılan gelişimi ve dönüşümüyle ilişkilidir. Elias, yeme alışkanlıklarından, cinsel ilişkiler ve tükürme-sümkürme davranışlarına kadar sosyoloji ve psikolojinin görmezden geldiği birçok hususu uygarlıkların dönüşümü etrafında analiz etmektedir. Bu hususları “psiko-oluşumsal” ve “sosyo-oluşumsal” zeminde ele alan yazar, her birini yapay/soyut ayrımlar değil, hareketlilik ve süreç karakteri yoluyla doğal tarihsel akışlar etrafında değerlendirmektedir (Kaynak, 2021). Nitekim Elias’ın ikili bir amaca sahip olduğu söylenebilir. Birincisi, psikik/ruhsal olan ile toplumsal olan arasındaki ilişkide ruhsal/psikik olanın durağan ve değişmez bir şey olarak kavrandığı müddetçe bu ilişkinin anlaşılamayacağını; ikincisiyse toplumsal süreçlerin ruhsal değişimlerin tetikleyicisi olduğunu göstermektir (Sadıkoğlu, 2023). Bu amaç doğrultusunda yazar, davranışların uygarlaşmasını Ortaçağ-Feodal Toplum (11.- 13. yy.), Geç Ortaçağ-Saraylaşma Süreci (14.-16. yy.) ve Modern Toplum-Öz-denetim (17. yy. ve sonrası) şeklinde sınıflandırır. Bu sınıflandırmada ölüm, yaşlılık ve yalnızlık konusu önemli bir yer tutar. Elias’a göre uygarlıklar ilerledikçe bireylerin öz-denetimlerinin artmasına bağlı olarak yaşlılık ve ölüm de tıpkı diğer bedensel işlevler gibi (cinsellik, yemek, boşaltım vb.) mahrem ve yalıtılmış bir deneyim alanına sıkışır. Tersten ifadeyle bu

mahrem deneyimler, modernite insanının uygarlık süreci boyunca edindiği duygusal denetim ve bastırma mekanizmalarının kaçınılmaz sonucu haline gelir. Bu noktada düşünür, bastırmayı “bireysel” ve “toplumsal” şeklindeki iki biçimiyle kullanır. Bireysel bastırma, Freudyen manada toplumsal hayattaki birtakım psikolojik savunma mekanizmalarıken, toplumsal bastırma uygarlık hamlesinin veçheleri üzerinden okunur (Elias, 2023b: 15-17).

Elias açısından bireyin ölüm anı, modern ulus-devletlerde artık yalnızca ailesinin değil, çoğu zaman profesyonel sağlık çalışanlarının denetiminde, gözlerden uzak bir şekilde yaşanmaktadır. Oysaki -kendi içindeki dönemlerin değiştiğini de göz ardı etmeden- Ortaçağ'da ölüm, gündelik hayatın olağan bir parçası olarak ritüellerle çevrilidir, samimidir, aşıkardır ve kolektiftir. Ancak bu, ölümle barışık olunduğu anlamına gelmez. Yazara göre handiyse tüm toplumlarda ölüme dair korku ve endişe bakidir. Ancak korku duyulan şey bizatihi ölümün kendisi değil, onun tasavvurudur. Ortaçağ'da ölümün sürekli konuşulduğunu vurgulayan Elias'ın (2021: 329) ifadesiyle, “ceza, idam, ölüm o yaşamda gündelik sıradan olaylardandır; bunlar henüz toplumun sahne arkasına atılmamıştır.” Bu dönemde yaşlılık bilgeliğin işaretidir ve bu yüzden yaşlıların deneyimleri değerli bulunur. Toplumsal ilişkilerin resmileştiği Saraylaşma sürecindeyse ölüm korkusu yavaş yavaş artmaya başlar ve bireyler yaşamlarının sonuna dair kişisel bir bilinç geliştirir.

Son kertede feodal toplumlarda duygular daha açık bir halde dışavururken, moderniteyle birlikte şiddet, ölüm, cinsellik gibi içsel dürtüler bastırılmakta ve bu öz-denetim bireysel ve toplumsal düzeyde incelleme ve rafineleşme süreci yaratmaktadır. Bu bağlamda ölüm ve yaşlılık da uygarlık süreci ilerledikçe yüzleşmekten çekinilmeyen, gelenekselleştirilen ve normalleştirilen bir formun ardından kamusal alandan dışlanıp bastırılan, konuşulmayan, gizlenen ve hatta marjinal bir şeyden bahsediliyormuşçasına aktarılan sınır deneyimler haline gelmektedir (bireysel düzeyde korkulan, toplumsal düzeydeyse bastırılan bir gerçeklik). “Bugünkü dürtülerimizden ya da duygularımızdan söz ediş biçimimiz, içimizde birçok farklı dürtü barındırdığımızı göstermektedir. Örneğin, farklı kimyasal maddelerden bahsedermiş gibi, ölüm dürtüsünden ya da ‘istediği şeyi yaptırma dürtüsünden’ söz ederiz” (Elias, 2021: 307). Aynı şekilde yaşlılık da kamusal alanın dışına itilmektedir. Yaşlılar, kapitalist modernitede emek gücünün dışında kaldıklarından işlevsiz olarak kodlanmakta, toplumsal değer ve görünürlüklerini yitirmekte, yani fiziksel, toplumsal ve psikolojik açıdan doğrudan yalnızlaştırılmaktadır.

Elias'ın yaşlılık ve ölüm üzerine yoğunlaştığı asıl metni, 1982'de kaleme aldığı *Ölmekte Olanların Yalnızlığı*, [Über die Einsamkeit der Sterbenden in unseren Tagen] bu konuların sosyolojik olarak çok daha netleştirildiği bir eserdir. Yazar, “eğer insanların ölümle olan ilişkisinde sadece ölümün biyolojik sürecinin değil, halihazırdaki uygarlık basamağına özgü gelişen ölüm tasavvurunun ve ona bağlı olarak insanların ölüme karşı tutumlarının belirleyici olduğunun bilincine varırsak, o zaman ölümün sosyolojik sorunsalı daha keskin hatlarıyla önümüze serilir” demektedir (Elias, 2023b: 53). Dolayısıyla yazar, bu iki olgunun uygarlık basamaklarında nasıl somutlaştığını sosyolojik bir kavrayışla sunar. Elbette ki, tarihsel dönüşüm süreçlerini göz ardı etmeden... “Ölümün ne olduğu sorusunun cevabı, toplumsal gelişmeyle birlikte dönüşür. /.../ Ölüme ilişkin düşünceler ve bunlarla ilgili ritüeller, bizzat toplumsallaşmanın birer momentumuna dönüşür” (Elias, 2023b: 11).

Görüldüğü üzere Elias'ın mesele ettiği şey, yaşlılığı ve ölüm anını biyolojik/evrimsel bir süreç olarak görmekle birlikte modernitenin toplumsal ilişkiler düzlemine oturtabilmektir. Bu ilişkilerdeki en önemli bağlam, yaşlıların ölüm yaklaştıkça daha da yalnızlaştırılmasıdır. Bu yalnızlaştırılmayı, modern zamanlarda insanın yalnız öldüğüne ilişkin yapılan vurgunun, onun hayatta da yalnız olduğu hissiyle yakından ilişkili olduğuna inanan Elias, oldukça geniş bir açıdan düşünür. Birincisinde, kavram “başkalarına yöneltilen sevgi talebi çok erken yaşlarda yaralandığı, tacize uğradığı için daha sonra başka insanlara sevgisini yöneltirken hep eskiden aldıkları o darbeleri hisseden, tekrar o acıları duyan insanları kapsar” (Elias, 2023b: 72). İkincisinde, “insanın ihtiyaç duyduğu türden insanlarla tanışmasına imkân tanımayan bir yerde yaşaması ya da böyle bir konumda bulunmasıdır” (Elias, 2023b: 72-73). Sonuncusundaysa “kalabalıkların içinde olan fakat onlar için hiçbir anlam ifade etmeyen, varlığı ile yokluğu arasında fark olmayan, kendisiyle öteki insanlar arasındaki nihai duygu köprüsünü koparıp atmış bir insan için geçerlidir” (Elias, 2023b: 73). Bu üçlü etrafında yazar ölmekte olanların yalnızlığını gelişmiş toplumların zayıflığı olarak kabul eder ve bunu en temelde bireyselleşmenin yüksek derecesine bağlar. Ölüm sürecinin kimseyle paylaşılmamasını, “ölüm ile kişinin kendi küçük dünyasının, biricik anılarının, kişisel duygu ve tecrübelerinin, bilgisi ve hayallerinin sonsuza dek yok olacağı hissiyle” ilişkilendirerek, bireysel öncelikleri kaybetme korkusunun modernite insanına hâkim olduğunu vurgular (Elias, 2023b: 68). Bu husus, kuşkusuz insanların birbirleriyle pek az özdeşleşmeleriyle de yakından bağlantılıdır. Ölümün üstesinden gelinmesinin zorlaşmasının nedeni, bireyselleşen insanın kendisini ölenlerle özdeşleştirememesidir (Elias, 2023b: 8-9). Bu durum, insanların

birbirlerinin ölümlerine mesafelenmeleri, bunu görmezden gelmeleri anlamına gelmektedir ki, Elias, bunu günümüz insanının ölenlerin yanındayken duyduğu utanca, mahcubiyete ve sessizliğe de bağlamaktadır. Bunun nedeniyse açıktır. Günümüz uygarlık basamağında insanlar için geleneksel davranış rutinleri kriz dönemlerinde şüpheli veya utanç verici hale gelir. Doğru sözcükleri ve jestleri bulmak artık geleneksel toplumlardaki gibi ezberlerle, kalıplarla şekillenmez; bu görev tamamıyla bireye ve onun ifade gücüne, yaratıcılığına düşmektedir.

Bu özdeşleştiremem hali yaşlılık süreci için de geçerlidir. Yaşlılar dışındaki diğer yaş gruplarının, yaşlıların yaşlanma pratiklerine dair algıları genellikle zayıftır. Çünkü insanlar, Freudyen bir savunma mekanizması olarak bedenlerinin sağlıklı hale gelebileceğini düşünmek istemezler; bu düşünceleri zihinlerinden atmaya çalışırlar. Elias'a göre yaşlanma sürecini bir nebze de olsa anlamının yolu, bu süreci sosyolojik bir kavrayışla, toplumsal ilişkilerdeki dönüşümle idrak etmekten geçmektedir. "Genellikle bir kişinin toplumdaki konumunda, yani bir kişinin diğer insanlarla olan ilişkisinde derin bir değişimi içerdiğinin" farkına varmak gerekir (Elias, 2023b: 82). Ancak yaşlılığa ilişkin bu savunma mekanizması gelişmiş sanayi toplumlarına özgü bir belirginlik taşır. Sanayi öncesi toplumlarda, fiziksel olarak zayıf düşen yaşlılar, sıklıkla ailelerin yanında kaldıklarından (iyi veya kötü davranılsa bile), ölüm süreçleri ailenin yaşam alanında tamamlanır ve bu sebeple yaşlanma ve ölüm kamusal alanda cereyan edip, geleneklerle resmileşirdi; sanayileşmiş toplumlardaysa yaşlılara yönelik hizmetler devlet kurumlarınca karşılanmaya başlandığı anda gündelik yaşam alanından dışlanan yaşlılar, ailelerin ve toplumun görme alanından uzaklaşırlar (Elias, 2023b: 84-85). Bu, tamamıyla sanayi toplumlarında bireylerin ve ailelerinin hastalık ve ani ölüm gibi durumlar karşısındaki güvencelerinin oluşturulmasıyla alakalıdır. Bu güvence, aynı zamanda yaşamın ve ölümün öngörülebilir, kontrol edilebilir bir yere yerleştirilmesiyle ve bu bağlamda daha uzun yaşam beklentisinin oluşturulmasıyla yakından ilişkilidir. Nihayetinde artık rasyonellikle birlikte Ortaçağ toplumlarındaki gibi ne insanüstü güçlerin koruyuculuğuna dair fantezilerle dolu inanç yığınları ne de ölüm hissinin her anı kapladığı yaşamda kontrol edilemezlik ve belirsizlik söz konusudur (Elias, 2023b: 55-56).

Gülten Akın'da Yaşlanmanın ve Ölümün Şiirsel İzleri

Yaşlılık, tıbbın ve sosyal bilimler gibi çeşitli bilim dallarının geçmişten beri üzerinde durduğu bir olgudur. Sağlığa, kültüre, ideolojiye ve ekonomiye dair boyutları olması yaşlılık konusunda yapılacak çalışmalara da ilgiyi artırmaktadır. Yaşlılığın geleneksel bir sosyal problem olarak kabul edilmesinin yanında bu süreçsel

gerçeklik, insan ömründe yaşam seyrinin de son dönemine denk gelmektedir. Çeşitli bilim dallarının ilgilendiği yaşlılık olgusu, edebiyatın merkezinde olmasa da dikkatinden kaçmamıştır. Öte yandan edebiyatta yaşlı karakterlere yeterince yer verilmemesi tartışma konusu olmakla birlikte bu durum, toplumsal alanda vücut bulan yaş/yaşlı ayrımcılığının bir yansıması olarak da kabul edilebilir. Bu anlamda edebiyatta yaşlılara daha az yer verilmesi bu ayrımcılığı akla getirmektedir (Şeker ve Kurt, 2022). Buna rağmen bazı edebiyatçıların edebi metinlerde konuya duyarlı davrandığı gözlenmektedir. Hatta şiirler söz konusu olduğunda yaşlılık bir imge olarak işlenebilmektedir. Çağdaş Türk edebiyatından Gülten Akın da yaşlılık konusuna şiirlerinde genişçe yer veren bir şairdir. 1940 sonrası Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri kabul edilen Akın, yaşamı boyunca bireyin, özellikle kadınların yaşadığı toplumsal, siyasal, ekonomik olay, olgu ve umutları şiire konu edilmesinin gerekliliğine inanarak poetikasını oluşturma gayreti içindeyken (Okçul, 2021), bireyselden, yalnızlığa, yalnızlıktan kadına, kadından çocuğa, çocuktan kentleşmeye, kentleşmeden marjinalleşmeye uzanan geniş bir perspektiften şiirlerini kaleme almıştır. Şiirlerinin temel izlekleri arasında yalnızlık önemli olmakla birlikte “yaşlılığın yalnızlığı”nın ön planda olduğu görülür (Yılmaz, 2016). Bozpınar, “Gülten Akın’ın şiirlerinin psikanalitik kuram açısından incelenmesi” adlı araştırmasında Akın’ın “yazmış olduğu şiirlerde yer verdiği duygularda iç sorgulamalarının yoğun olduğu, bazen içe dönük bazen bu duygu durumunu dışavurarak sorgusunu devam ettirdiği görülmektedir” tespitiyle bulunmuştur (Bozpınar, 2021). Genel hatlarıyla bakıldığında Gülten Akın’ın şiirlerinde varoluşsal temellerle beraber yaşlılık; yalnızlaşma, ölüm ve bireyselleşme odağında anlamlandırılmaya çalışılan bir gerçeklik etrafında işlenmektedir. Buradan hareketle Akın’ın şiirlerindeki yaşlılık temsillerine “toplumsal sorun” ve “varoluşsal kaygılar” olmak üzere iki başlık altında yer vermek mümkündür.

Toplumsal Bir Sorun Olarak Yaşlılık: Çaresizlik, Yalnızlık ve İzolasyon

Elias’tan hareketle yukarıda da aktarıldığı üzere moderniteyle birlikte artan bireyselleşme, yaşam seyrinin son durağında görülen yaşlıya bakış açısını değiştirmiştir. Sosyal dışlanma ve izolasyon adeta yaşlanma sürecinin bir parçası olarak kabul edilmiş ve normalleştirilmiştir. Elias’ın vurguladığı gibi “bireyselleştirilme ve yalnızlaştırılma” artık yaşlılar açısından yaygınlık kazanan bir durumdur. Akın’ın dizelerinde yaşlılık ve yalnızlık arasında kurulan bağ, Elias’ın belirttiği biçimiyle yaşlı bireyin artan bağımlılığı ve buna karşın toplumun bireyden uzaklaşmasıyla şekillenen ikili durumun yansımasıdır. Akın da bu ikili bağı şiirlerinde açık bir şekilde işlemektedir. Örneğin, *Yorgun Sevi* şiirinde yaşlılığı ve yalnızlığı

şu dizelerle ilişkilendirmektedir: “Bir deli kuzgun gibiyim yaşlı teleğimle / Göğü siliyorum duraksamadan / Yorgunluktan değil, öyle sanıyorum / Yalnızlıktandır / Hızla dökülüyor tüyüm teleğim” (Akin, 1996: 436). Telefon şiirindeyse yalnız yaşlanmanın toplumsallaşamama kaynaklı sonuçlarını şu şekilde ifade eder: “Çocuklar / İçten bir sesleniş / Yetinmeli / Telefon yalandan bağlar / İnsan yalnız daha yalnız yaşlandıkça / Kendine konuşur kendi” (Akin, 1996: 439). Gece Yarısından Sonra’da ise yalnızlık şu dizelerle dile getirilir: “Arsız otlar gibi büyür gider / Gece yarısından sonra yalnızlık / Çaresizliğine acırım ellerimin / Ellerimi affedemem bir türlü / Sen beni affedecek misin” (Akin, 1996: 30). İzler’e ait şu dizeler de oldukça dikkat çekicidir: “Ağrıya ağrıya nara dönüştüğünde / açtılar içinden sözler çıktı / kem sözler, kırıncı davranışların izleri / aldanma gölgesi, ondurmayan bağışlama / "gitmeliyim" çıktı, "dönmemek üzre bir daha" / "artık herkesin yüzüne bütün düşündüklerimi" / "yalnız olmalıyım" çıktı / derinlerde sır tutmuş / bir eski sevda” (Akin, 2000a: 257). Rüzgâr Saati şiirinde ise şair, yalnızlığın ruh halini belleğin ve anının yitimiyle ifade eder: “Tepeden Tırnağa bir usanmışlık / Anı ne bellek ne / Bu şehirden bu parktan uzakta / Neresi olursa olsun” (Akin, 2000b: 12). Bu yitirmişlik hali şairin *Park I* ve *Park II*’deki dizelerine açıkça yansır. Fakat bu noktada Akin’ın, yaşlılık konusuna kadın özneliği üzerinden yaklaştığını da göz ardı etmemek gerekir. Nihayetinde Akin, kadınların direniş özelliklerine, patriarkal ilişkilerdeki sıkışmışlıklarına, ev içine hapsolmalarına uzanan birçok dinamiği dizelerine tüm gücüyle taşır. Burada ise yaşlanma süreci, onun şiirlerinde adeta Eliasçı toplumsal izolasyonun kadın üzerine (yaşlı kadının yalnızlığı) odaklanıldığı bir gösterge haline melankolik olarak dönüşür. Yaşlılık, kadın özneliğiyle iç içe geçmiş toplumsal ve duygusal bir zeminden şekillenir. *Park I*’de “Yaşlanmak yitirmek demek bir anlamda / bir gün ölerek kazanırlar” (Akin, 2007: 29) denilirken, *PARK II*’de: yaşlı kadının kendi yalnızlığına tanıklığı şu şekilde ifade edilir: “Her gölgede yaşlı bir kadın / önünde yürüyen adımları sayar / sayıları ezberine almaya / kucağına düşen sarı yaprağı / okşarken dağılır aklındakiler / bekler gözlerini yakalamak için / kim kim kim kim / konuşun benimle konuşun benimle / çocuklar bir de köpekler” (Akin, 2007: 30). Yitikler Gecesi’nde de her şeyden uzak olma hali, yalnızlıkla anlamını bulmaktadır: “Şimdi dünya boşlukta yavaş / Sen bütün canlılardan uzaksın yalnızsın / Rüzgâr usandı doruklarda / Dağ çiçekleri uykuya vardı / Ay bacadan aştı uyumaz mısın” (Akin, 2000b: 11). Yalnızlık onun şiirlerinde hem bireysel hem de toplumsal bir kırılma noktasıdır. Kadın kimliği, aile içi roller, toplumsal beklentiler bağlamında gelişen yalnızlık, çoğu zaman kişinin kendi sesini ararken karşılaştığı bir boşluk hissiyle örülüdür. Bu yalnızlık duygusu, varoluşsal anlamda insanın “anlam” arayışıyla

çakışır. Akın, yalnızlığı salt bir eksiklik hali değil, aynı zamanda insanın kendini ve dünyayı yeniden tanımladığı bir geçiş süreci olarak da kurgular. Bu yönüyle onun şiirlerinde yalnızlık, ontolojik bir gerilim yaratır denilebilir. Nitekim Elias'ın modernitede gittikçe kabuğuna çekilen bireyin yalnızlık hali olarak taşıdığı, duyguların toplumsal örgütlenmesindeki bir çözülme olarak psiko-sosyal gerçeklik, bu gerilim üzerinden açığa çıkar.

Varoluşsal Kaygılar: Yüzleştirme, Yalnızlık ve Ölüm

Gülten Akın, içinden geçtiği dönemin/zamanın etkilerini şiirlerine yetkinlikle taşıyan bir şairdir (Asiltürk, 2018: 37). Şiirlerinde yaşlanmayla birlikte varoluşsal kaygıların yoğunlaştığına dair güçlü bir izlek bulunmaktadır. Yaşlılık bir önceki bölümde görüldüğü gibi yalnızlık altında izolasyonu da beraberinde getirmektedir. Elbette, yaşlılığın kaçınılmaz bir gerçeklik oluşu bir trajediye dönüşebildiği gibi uyum sağlanan, deneyimlerin paylaşıldığı bir döneme de evrilebilmektedir. Bu deneyim, yaşam doyumu yüksek olanlar içinse bilgece bir özellik taşıyabilir. Bir diğer ifadeyle, bu özelliğiyle yaşlı, deneyimini sonraki kuşaklara aktarabilmekte ve kültür aktarıcı rolünü yerine getirebilmektir (Şeker ve Kaya, 2025). Refah, güçlü bir sosyal sermaye ve yaşlılığın bilgelik olarak kabul edildiği bir toplumsal sistemde yaşamak yaşlanma sürecinde iyilik haline olumlu yansıdığı için varoluşsal sorunlarla baş etme ve yüzleşme noktasında bireyi rasyonalize edebilmektedir. Bunun yanı sıra yaşlanma dönemi birey için yeni varoluşsal sorunların, krizlerin ortaya çıkmasına da kaynaklık etmektedir. Akın'ın şiir dünyası bu sürece gönderme yapan imgeler barındırmaktadır. Örneğin, *Yeniden* şiirinde *“Elinde aynaların bin bir yanlısı / Ne yandan baksan ölüm / Kurtul dersin kurtul kendinden / Unut yitikerini / Seni yargılayacak kim”* (Akın, 2000b: 15) diyerek ölümün bireyin her tarafını kuşattığını göstermektedir. *Her Şey Ölümün* şiirinde de benzer bir tablo söz konusudur: *“Sevgiydi, Tanrının sonsuz ağzıydı / Ilıman güz rüzgârlarıyla gelen / Tam üstüne varıp kandıracakken / Bir de uyandık ki her şey ölümün”* (Akın, 2000b: 106). Ölüm onun dizlerinde kaçınılmaz bir son gibi görünse de hayatın anlamını yeniden düşünmeye zorlayan bir eşik gibidir. Ölüm fikri hem bireysel bir son hem de toplumsal ve kültürel bir hafızanın parçası olarak sunulur. Ölümle ilgili duyulan kaygı, belirsizlikten ziyade yaşamın ne kadar “yaşanmış” olduğuna dair sorulardan kaynaklanır. Akın'ın varoluşsal duyarlılıkla kaleme aldığı bu tarz dizelerde ölüm, kaçılacak bir korku değil, insanın kendine dönmesini sağlayan düşünsel bir çağrı olarak su yüzüne çıkar. Diğer taraftan şair, *Ay Sarı Ay*, *Usul Ay* şiirinde hüznün yaşlılar için sürekli, çocuklar içinse nadir oluşunu şu dizeleriyle aktarır: *“Hüzün çocuklar için arada bir, yaşlılar için sürekli /*

Bense oyalanıyorum, terziyim daha / Balığa çıkmasam bile hafta başlarında / Bir batıra iğnemi, bir batırmaya / Oyalanıyorum / Beni doğrulayan ve doğrulamayan hepsi bir arada / Hüzne az bir şey var, yaşlılar için olan” (Akin, 2000b: 132). *Alaca Dağlarda Sarı Çiçek*'in dizlerindeyse şu sözler yankılanır: “*Alın çevremden hatırları / Beni bir kere aydınlığa bırakın' / Bu yaşamda çok ölüme yakın / Bu kendi kendine solan maviyi / Siz hatırlamadan edemezsiniz*” (Akin, 1996: 33). Dolayısıyla yaşamın son dönemlerine dair duygusal, düşünsel ve ruhsal sorgulamalar, onun şiirlerinde yalın bir dille, ama yoğun bir anlam yüküyle ifade bulur. Yaşlılık bireyin zamanla, geçmişle ve anlam arayışıyla yüzleştiği bir varoluş süreci olarak işlenir. Bu yüzleşme süreci, onun şiirlerinde sık sık içe dönüşlerle, içsel monologlarla kendini gösterir. *Duvar*da II şiirine ait şu dizeler, yine kadınların yalnızlığı üzerinden içe dönme sürecini betimliyor: “*Hazel gider, Cemil gider / Erkekler atları alır gider / Kadınlar kalırdı kedilerle / Tek gözlü ve ürkek gecelerde / Unutulmuş bir yer olurdu. Aramaz, duvar örerdik. / Gider gider ağlardık. Sondu. / Yaşlanmıştık.*” (Akin, 1996: 109). *Duvar*da III'te ise şu şekilde devam edilir: “*Suçlu muyduk sanmam, bir eziklik vardı / Gitmemiz gecede, durmamız saklanarak / Biçimsiz giysili yalnızlığımız / Açıklar kendini ne kadar utansak*” (Akin, 1996: 110). Yalnızlığın varoluşsal atmosferi *Kadını* şiirinde de net olarak görülmektedir: “*Elimi her sefer bir şey için / Elim her sefer bir kere tutarsınız / Sonra bütün davalarımla ortalıkta / Sonra olanca kalabalığımla yalnız*” (Akin, 1996: 45). *Yalnızlık Camları* şiiri de buna başka bir örnektir: “*Akşam kuşlarını İstanbul'un / Damlar üzerinden bir kaldırıp / Başka damlara konduruyoruz / Bu camlar yalnızlık camları / Dışarıdan yukardan gözlerimizle / Bu camlara yağmur yağıdırıyoruz*” (Akin, 1996: 64).

Toparlayacak olursak, Gülten Akin'ın erken dönem şiirlerinden başlayarak bir değerlendirmede bulunulduğunda, özellikle de son dönem şiirlerinde yaşlılık, ağırlıklı olarak Elias'ın modernite insanı için belirlediği kısıtlayıcı, kuşatıcı, değersizleştirici yönlerle yer bulur. Şair, yaşlılığı çeşitli imgelerle kullanır. Bu imgeleri zamanın kaybı, yalnızlık ve ölüm gibi ifadelerde biçimlendirir. Yaşlılığın, insanları yalnızlaştırıcı boyutunu yalnızlık-yaşlılık bağlamında şiirlerine taşıırken, yaşam seyri açısından varoluşsal bir krize dönüşen yaşlılık düzleminde de onları okurun tartışmasına açmayı başarır (Alp, 2007). Bu noktada, Elias'ın yaşlıların yalnızlığa itilmesi yaklaşımının, Akin'ın şiirlerinde ölümlle yüzleşme halinde varoluşsal bir kabulleniş çerçevesinde sosyolojik bir arka plana işaret ettiğini belirtmek mümkündür. Gülten Akin'ın şiirlerinde bu yalnız bırakılma, kimi zaman bir kabullenişle, kimi zaman da içsel bir çığlıkla karşılanır. Bu

bağlamda, ölümlü yüzleşme hali, Elias'ın belirttiği gibi salt bireysel bir durum değil, modernitenin sonuçlarının birey üzerindeki etkisinin dramatik bir tezahürüdür.

2. Sonuç

Elias'ın, sosyolojisinde yaşlılık olgusunu açıklarken yaşlanma ve ölümü değişen toplumsal ilişkilerle birlikte yalnızlaşma, bireyselleşme ve dışlanmayla ilişkilendirmesinin Gülten Akın'ın şiirlerinde de somut örnekleriyle verilmesi bu çalışmada bulgulanmaktadır. Analiz edilen şiirlerinde Gülten Akın, yaşlılık temasını varoluşsal kaygılar ekseninde yalnızlık, ölüm, yaşamın sonunu kabulleniş temalarıyla işlediği gibi, yaşlılığın bir sosyal sorun olarak birey açısından nasıl yaşandığına dair de veriler sunmaktadır. Şair, yaşlanmanın birey benliğinde hissettirdiği psiko-sosyal duyguyu adeta okurla yüzleştirmektedir. Kuşkusuz Gülten Akın gibi bir edebiyat insanı ve şairin yaşlılık gibi nesnel tanımlanan, ancak öznel deneyimlenen bir olgudan bilimsel yaklaşımdan yola çıkarak söz etmesini ve işlemesini beklemek gerçekçi olmaz. Şairler yaşadıklarını, bildiklerini ve gördüklerini estetize ederler. Gülten Akın da yaşlılığı yalnızlık, ölüm, zamanın geçmesiyle anlamlandırır. Nitekim yaşamın sonuna doğru “yaşlı kadın yalnız kalır ölümün karşısında” diyerek, yaşlılığı benliğinde duyumsadığı haliyle ve tüm özneliğiyle şiirlerine yansıtır. Dolayısıyla Elias'ın sosyolojik okumasıyla ele aldığı yaşlılığın, Gülten Akın'ın yaşlılık temalı şiirleriyle değerlendirilmesinin sosyoloji-edebiyat birlikteliğine verilecek anlamlı bir örnek olduğunu belirtmek gerekir. Sosyolojinin birikiminin ve yaklaşımlarının edebi metin incelemelerinde kullanılmasının bilime ve sanata katkı sağlayarak, yeni değerlendirmelere kapı aralayacağını anımsatmak faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- Akın, G. (1996). *Toplu şiirler (1956-1991)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, G. (2000a). *Toplu şiirleri II (1979-1998)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, G. (2000b). *Toplu şiirleri I (1956-1976)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, G. (2007). *Kuş uçsa gölge kalır*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alp, R. (2007). *Gülten Akın şiirlerinde kadın duyarlılığı*. (Yüksek lisans tezi). Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asiltürk, B. (2018). Gülten Akın şiirinde dönemler. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, 19-38.

- Bozpinar, Ç. (2021). Gülten Akın'ın şiirlerinin psikanalitik kuram açısından incelenmesi. *International Journal Of Turkish Academic Studies*, 2 (2), 70-87.
- Elias, N. (2020). *Sosyoloji nedir?* (S. Akgül, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Elias, N. (2021). *Uygarlık süreci I: Toplumsal davranışların dönüşümü*. (Y. Alp, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Elias, N. (2023a). *Uygarlık süreci II: Devlet oluşumu ve sivil toplum*. (Y. Alp, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Elias, N. (2023b). *Ölmekte olanların yalnızlığı*. (A. Akpınar, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Kaynak, E. Ç. (2021). Norbert Elias'ta ölüm kavramı üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (3), 2743-2757.
- Kilminster, R. (2007). *Norbert Elias: Post-philosophical sociology*. Philadelphie: Routledge.
- Okçul, M. (2021). Gülten Akın poetikası. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 769-804.
- Sadıkoğlu Z. Z. (2023). Uygarlık süreci: Pozitivizme alternatif bir yaklaşım. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 15 (1), 21-35.
- Şeker, A., ve Kurt, G. (2022). Yaşar Kemal'in romanlarında yaşlı roman kahramanları. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 40-47.
- Şeker, A., ve Kaya, G. (2025). Yaşlılıkta iyi olma hali üzerinde düşünürken sosyal politika üretmek. C. İnce (Ed.). *Sosyoloji alanında uluslararası araştırmalar III* içinde (s.33-43). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Yılmaz, E. (2016). Yalnızlık ve kadın bağlamında Gülten Akın'ın şiirleri. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 31-38.